

2022

LUONTOSELVITYS POSION RUOKAMONNIEMEN RANTA-ASEMAKAAVAA VARTEN

Biologi (FM) Niina Sankari

p. 050-328 8164

e-mail: niina.s.sankari@gmail.com

5.10.2022

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 LUONTOKOhteiden arvottaminen	2
3 RUOKAMONNIEMEN RANTA-ASEMAKAAVA-ALUEEN LUONTO.....	3
3.1 Alueen yleispiirteet	3
3.2 Kasvillisuus ja luontotyytit.....	4
3.3 Muu eliölajisto	6
4 HUOMIOITAVAT KOhteET JA SUOSITUKSET KAAVOITUSTA VARTEN	7
KIRJALLISUUS JA LÄHDEVIIITTEET	9

Pohjakartat: © Maanmittauslaitos 2022.

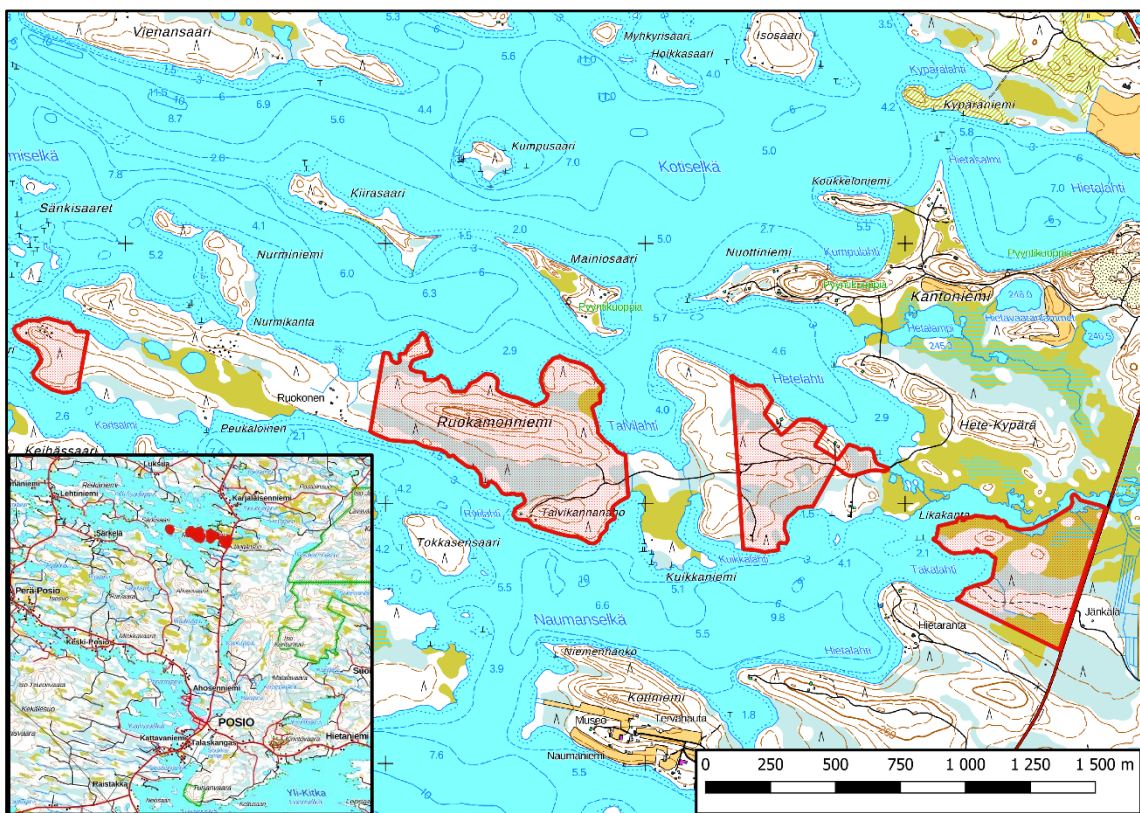
Valokuvat: Niina Sankari

Kannen valokuva: Yli-Suolijärven Talvilahden rantametsää Ruokamonniemessä

1 JOHDANTO

Posion kunta on laittanut 11.5.2022 vireille ranta-asemakaavan Ruokamonniemen kiinteistöille 614-404-4-44 ja 614-404-37-6. Ranta-asemakaavaan tulivat kesän mittaan mukaan lisäksi kiinteistöt 614-404-42-1, 614-404-42-2, 614-404-42-13, 614-874-4-1 sekä 614-404-37-3. Kaavoittaja ja luontoselvityksen tilaaja on KimmoKaava. Tavoitteena on laatia tavanomainen, omarantainen ja väljä ranta-asemakaava. Alueelle ei ole laadittu yleiskaavoja, eikä niitä ole suunnitteilla. Itä-Lapin maakuntakaavassa alue on merkitty maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi sekä kuuluvaksi maaseudun kehittämisen kohdealueisiin.

Ruokamonniemi sijaitsee Yli-Suolijärven itäosassa noin 13 km Posion keskustasta pohjoiseen (Kuva 1). Yli-Suolijärvi kuuluu Jumiskonjoen vesistöön, jota säännöstellään Jumiskon vesivoimalalla. Kuntalaisaloitteen myötä Suolijärvien säännöstelyn kehittämistä varten on perustettu vapaaehtoinen yhteistyöryhmä (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2022 a). Selvitystyö on parhaillaan käynnissä. Yli-Suolijärven pinta-ala on 33,3 neliökilometriä ja rantaviivaa sillä on 220 kilometriä (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2022 b). Järvi luokitellaan keskikokoisiin humusjärviin, ja sen ekologinen tila on tyydyttävä, voimakkaasti muutettu (vesi.fi -verkkopalvelu 2022).

Kuva 1. Ruokamonniemen sijainti. Ranta-asemakaavaa koskevat kiinteistöt on rajattu punaisella.

Alueelta on etukäteen ennen maastoinventointeja tarkistettu seuraavat aineistot:

- suojelualueet (SYKE)
- huomionarvoinen eliölajisto (Lajitietokeskus)
- valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (SYKE)
- pohjavesialueet (SYKE)
- arvokkaat kallioalueet, kivikot, moreenimuodostumat sekä tuuli- ja rantakerrostumat (SYKE)
- muinaisjäännökset ja muut kulttuuriperintökohteet (Museovirasto)
- kallio- ja maaperä (GTK Maankamara)
- erityisen tärkeät elinympäristöt (Metsäkeskus)

Maastotyöt kaavoitusalueella teki tämän selvityksen laatija biologi (FM) Niina Sankari 18.6.2022. Ajankohta oli sopiva luontotyyppien ja kasvillisuuden havainnoimiselle. Kartoituksen yhteydessä havainnoitiin myös eläimistöä, kulttuuri- ja maisema-arvoja.

2 LUONTOKOhteiden arvottaminen

Luontoarvojen arvottaminen pohjautuu uuden, vuonna 2021 julkaistun Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi -oppaan (Mäkelä & Salo 2021) ohjeistuksiin. Oppaassa arvokkaat kohteet luokitellaan neljään luokkaan, jotka on esitelty perusteellisesti oppaan sivuilla 138–149. Tässä pyritään nostamaan oppaan luokittelusta esiin pääkohtia:

- Luokka 1: kohteet, jotka on turvattu lainsäädännöllä. Niitä ovat suojelualueet ja Natura 2000 -alueet sekä suojeluun varatut alueet. Lisäksi tähän luokkaan kuuluvat luonnonsuojelulailla (1096/1996) suojeltujen luontotyyppien rajatut esiintymät ja vesilain (587/2011) suojellut luontotyypit. Edelleen luokkaan 1 lukeutuvat Luontodirektiivin liitteen IV(a) lajien lisääntymis- ja levähdyspaikat sekä Luonnonsuojelulain erityisesti suojeltavien lajien, luontodirektiivin liitteen II lajien ja lintudirektiivin liitteen I lajien rajatut esiintymät.
- Luokka 2: luonnon monimuotoisuudelle erityisen tärkeät kohteet, kuten valtakunnallisesti arvokkaat luontokohteet sekä uhanalaisten luontotyyppien ja uhanalaisten lajien *merkittävät* esiintymät. Tähän luokkaan lukeutuvat lisäksi lintudirektiivin liitteen I lajeille ja niitä vastaaville muuttolinnuille erittäin tärkeät kohteet.
- Luokka 3: monimuotoisuutta turvaavat kohteet. Ne ovat luonnon monimuotoisuuden ja ekologisen verkoston kannalta tärkeitä. Tähän luokkaan kuuluvat muun muassa uhanalaisten luontotyyppien ja eliölajien sekä luontodirektiivin luontotyyppien ja eliölajien *muut kuin merkittävät* esiintymät. Myös luontotyyppi- ja lajiesiintymien muut kuin merkittävät kokonaisuudet kuuluvat luokkaan 3. Yksityiskohtaisessa suunnittelussa on

huomioitava myös muut kuin merkittävät uhanalaisten luontotyyppien ja lajien esiintymät. Rajanveto luokkien 2 ja 3 välillä edellyttää tapauskohtaista ekologisen verkoston tarkasteluun pohjautuvaa harkintaa.

- Luokka 4: monimuotoisuutta tukevat kohteet. Näillä kohteilla esiintyy erilaisia monimuotoisuutta tukevia luonnonarvoja, ja tällaiset kohteet ovat usein paikallisesti tärkeitä. Niiden huomioimisessa tarvitaan muita luokkia enemmän tapauskohtaista soveltamista. Monimuotoisuutta tukeviin kohteisiin kuuluvat mm. alueellisesti uhanalaisten tai silmälläpidettävien lajien ja luontotyyppien esiintymät.

Luontoselvitysoppaan mukaan tämän luokittelun ulkopuolelle jää ns. tavanomainen luonto, jolla ei katsota olevan erityistä arvoa luonnon monimuotoisuudelle tai ekologisille yhteyksille. Tavanomainen luonto voi kuitenkin olla arvokas esim. virkistysalueena, jolloin se voidaan huomioida yksityiskohtaisessa suunnittelussa. (Mäkelä & Salo 2021, 140).

3 RUOKAMONNIEMEN RANTA-ASEMAKAAVA-ALUEEN LUONTO

3.1 Alueen yleispiirteet

Metsäkasvillisuusvyöhykejaossa Ruokamonniemi sijoittuu pohjoisboreaaliseen vyöhykkeeseen (alajaossa Koillismaa, 4a). Suokasvillisuusvyöhykejaossa alue on osa Peräpohjolan aapasointa (alajaossa osittain Kuusamon rinnesuot 4b ja osittain eteläisen Peräpohjolan aapasointa 4a), joskin Pohjanmaan aapasuovyöhykkeen reuna ulottuu vain muutaman kilometrin päähän Ruokamonniemestä. Maisemamaakuntajaossa kaavoitusalue sijaitsee Kainuun ja Kuusamon vaaramaavyöhykkeellä (alajaossa Kuusamon vaaraseutu) ja luontotyyppien uhanalaisuusarviointissa se kuuluu Pohjois-Suomen arviointialueeseen.

Suomen Lajitietokeskuksen ylläpitämästä laji.fi -portaalista on tilattu alueen eliölajitiedot. Alueelta ei ole ollut tiedossa aiempia uhanalaisten tai huomionarvoisten lajien esiintymiä. Ruokamonniemi ei sijaitse pohjavesialueella, eikä siellä ole arvokkaita geologisia muodostumia. Alueella ei sijaitse suojelualueita eikä muita suojeltuja luontokohteita. Myöskään muinaisjäännekohteita tai muita kulttuuriperintökohteita ei ole tiedossa. Kallioperä on Ruokamonniemessä kauttaaltaan migmatiittista graniittia. Takalahden-Likakannan alueella on pienialaisesti myös kiillegneissia kaava-alueen kiinteistön kaakkoiskulmassa. Maaperä koostuu kivennäismailla sekalajitteisista maalajeista, joiden päälaajitetta ei ole selvitetty. Soilla maaperä on pääosin paksua turvetta.

3.2 Kasvillisuus ja luontotyytit

Ruokamonniemen metsät ovat enimmäkseen mäntyvaltaista, harvahkoa, kuivahkoa ja tuoretta kangasmetsää (Kuva 2). Tuoretta puolukka-mustikkatyytin (VMT) kangasta on kosteimmilla paikoilla varsinkin niemen pohjoisrinteellä. Mustikka ja puolukka vaihtelevat valtavarpuina. Näiden lisäksi kasvaa runsaasti variksenmarjaa, juolukkaa sekä monin paikoin suopursua. Pohjakerroksen selkeä valtalaji on seinäsammal, mutta kosteimmilla paikoilla kasvaa myös metsäkerrossammalta. Ruokamonniemen etelärinteessä ja Talvilahden ympärillä on selkeämmin kuivahkoa kangasmetsää, jossa jäkäläiset laikut ovat yleisiä (joskin pienialaisia) ja puolukka vallitsee varvikossa. Niemen länsikärjen kiinteistön metsä on kokonaisuudessaan samanlaista puolukka-mustikkatyytin mäntyvaltaista ja metsätalouden piirissä ollutta kangasta kuin valtaosa niemen keskiosan kiinteistöjen metsistä.

Kuva 2. Tuoreen kankaan männikköä Ruokamonniemen pohjoisrinteellä.

Kaikkialla on eri-ikäisiä kantoja, ja puusto on pääosin keski-ikäistä. Mänty on runsain puu, kuusta ja koivua on lähinnä vain kosteimmilla tuoreen kankaan laikuilla. Lahopuuta on hyvin niukasti. Vain Talvikannanahon pohjoispuolella olevalla, Talvilahteen rajoittuvan metsäsaarekkeen itäpuoliskolla on useita kelomäntyjä pienellä alalla. Se ei kuitenkaan ole vanhan metsän kohde vanhojen hakkuiden vuoksi.

Suoalueita on eri puolilla Ruokamonniemeä, mutta laaja-alaisin niistä sijaitsee niemen etelärin- teen alla, Talvikannanahon länsipuolella (Kuva 3). Ruokamonniemen suot ovat kauttaaltaan vähäravinteisia (oligotrofisia) nevoja, rämeitä ja nevarämeitä. Suotyypeistä havaittiin muun muassa tupasvillärämettä, pallosararämettä, isovarapurämettä, karua rimpinevarämettä sekä rahkamät- täistä lyhytkorsirämettä. Isovarpuräme, pallosararäme ja lyhytkorsiräme kuuluvat luontotyyppien

uhanalaisuustarkastelussa koko valtakunnan tasolla silmälläpidettäviin (NT) luontotyyppeihin. Pohjois-Suomessa ne ovat kuitenkin elinvoimaisia (LC) ja jokseenkin yleisiä.

Kuva 3. Harvapuustoinen rahkainen nevaräme Ruokamonniemen etelärannalla.

Ruokamonniemessä runsaimmin esiintyviä suolajeja ovat suotyyppien ”nimikkokasvit” tupasvilla ja pallosara sekä vaivaiskoivu ja suopursu. Rimmissä kasvaa eniten tupasluikkaa ja mutasaraa sekä paikoin leväkköä. Rahkasammalista runsaimpia ovat rämerahkasammal, ruskorahkasammal ja kalvakkarahkasammal.

Itäisimmällä kiinteistöllä Jänkälän länsipuolella, Likakannan-Takalahden välillä on paitsi edellä kuvattuja oligotrofisia rämetyypppejä, myös laaja-alaisesti saraluhtaa (Kuva 4). Luhta vaikuttaa pääosin luonnontilaiselta, vaikka suolle on kaivettu muutamia ojia. Runsaimmat lajit ovat pullosara, luhtavilla, vesisara ja jouhisara. Likakannan metsäsaareke on samanlaista metsätaloustähtöissä ollutta tuoretta kangasta kuin Ruokamonniemessä.

Kuva 4. Likakannan laajaa rantaluhtaa.

Yli-Suolijärven rantavedet ovat lähes kauttaaltaan kasvittomia. Paikoin rantaa reunustaa kivikko tai suoraan veteen vaihtuva tuore kangasmetsä. Rantoja on suojattu monin paikoin muun muassa kiveämällä Suolijärvien säännöstelyn vuoksi (Pohjolan Voima 2022).

3.3 Muu eliölajisto

Maastokäynnillä havainnointiin myös pintapuolisesti linnustoa. Merkittävän havaituista linnuista on järripeippo, joka lukeutuu silmälläpidettäviin (NT) lajeihin. Pesiä ei kuitenkaan havaittu. Takalahdella oli telkkäpari ja kalalokki. Metsissä ja suolaikuilla kuultiin punakylkirastaita, peippoja, pajulintuja, punatulkkuja, talitiaisia ja leppälintuja. Ruokamonniemen etelärannan nevarämeeltä lähti lentoon yksinäinen kurki, niemen pohjoisrannan hiekkarannalta rantasipi, ja jossain kauempana Naumanselällä huuteli kuikka.

Luontoselvityksen maastotöissä havainnointiin luontodirektiivin liitteiden II ja IV eliölajistoa sekä sopivaa elinympäristöä direktiivilajeille. Direktiiviliitteiden putkilokasvi- ja sammallajeja ei havaittu, kuten ei myöskään sopivia pesimisympäristöjä lepakoille, viitasammakoille, liito-oraville tai saukoille. Näistä lajeista ei tehty myöskään havaintoja maastokäyntien yhteydessä. On mahdollista, että alueella voi olla saalistavia tai ohilentäviä lepakkoja. Lepakot suosivat maanteitä ja rakennusten avoimia ympäristöjä saalistuksessa, joten kaavoituksesta ei katsota olevan haittaa lepakoille.

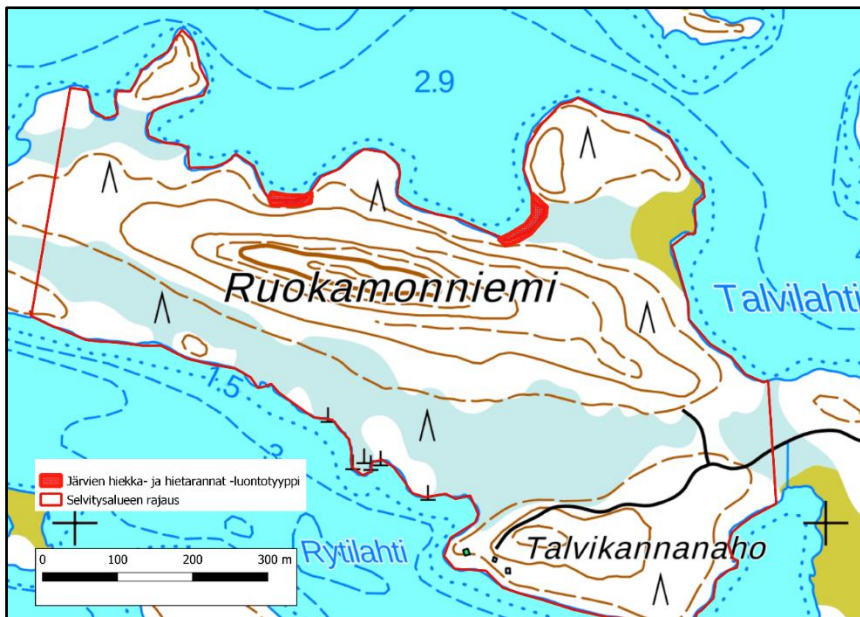
4 HUOMIOITAVAT KOHTEET JA SUOSITUKSET KAAVOITUSTA VARTEN

Ruokamonniemen ranta-asemakaavaan kuuluvien kiinteistöjen alueelta ei havaittu maastokäynnillä uhanalaista tai huomionarvoista kasvi- tai eläinlajistoa eikä uhanalaisia luontotyyppejä. Huomionarvoisimmat kohteet ovat kaksi niemen pohjoisreunalla olevaa, lähes kasvitonta hiekkarantaa (Kuva 5). Hiekkarannat vaikuttavat olevan suhteellisen luonnontilaisia Yli-Suolijärven säännöstelystä huolimatta. Ne ovat pienialaisia ja karuja, eivätkä ne täytä luonnonsuojelulain 29 §:n kriteereitä. Ruokamonniemen hiekkarantojen voidaan kuitenkin katsoa lukeutuvan järvien hiekka- ja hietarannat -luontotyyppiin, joka on Pohjois-Suomessa silmälläpidettävä (NT) luontotyyppi (Kontula & Raunio 2018). Koko maan tasolla luontotyyppi on arvioitu vaarantuneeksi (VU). Lisäksi järvien hiekka- ja hietarannat lukeutuvat Suomen kansainvälisiin vastuuluontotyypppeihin (Kontula & Raunio 2018, 292).

Kuva 5. Ruokamonniemen pohjoisrannan hiekkaranta.

Silmälläpidettävänä sekä Suomen vastuuluontotyyppinä hiekkarannat kuuluvat luontokohteiden arvoluokitukseen mukaisesti 4. luokkaan eli monimuotoisuutta tukeviin kohteisiin (ks. luku 2 Luontokohteiden arvottaminen). Ruokamonniemen hiekkarannat olisi näin ollen hyvä huomioida kaavoituksessa, varsinkin kun on kyse säännöstelystä järviluonnosta, jossa hiekkarannat ovat mahdollisesti huvenneet vuosikymmeniä jatkuneen säännöstelyn myötä. Myös voimallinen ranta- ja vesirakentaminen saattaa johtaa avoimien rantojen umpeenkasvuun esimerkiksi rehevöitymisen ja vedenkorkeuden muutosten seurauksena. Tällainen kehitys voi muuttaa ja nopeuttaa rantakasvillisuuden luontaista sukkessiota ja umpeuttaa avoimia, vähäkasvistoisia rantoja. (Kontula & Raunio 2018, 292). Kuvassa 6 on rajattu kartalle Ruokamonniemen pohjoisrannalla havaitut hiekkarannat.

Kuva 6. Ruokamonniemen huomioitavat luontokohteet.

Muutoin yleiset vesistöjä suojelevat vaateet ja suositukset koskevat rakentamista myös Ruokamonniemen ranta-asetakaavakiinteistöillä, eli rantoja ei suositella kaivettavan eikä ojia tule tehdä vesistöihin päin. Hulevesiä ei myöskään tule johtaa vesistöihin. Ruokamonniemen ranta-asetakaavan kiinteistöille rakennettaessa puustoa olisi hyvä jättää mahdollisimman paljon pysyyn, jotta maisema ja ympäristö säilyttäisivät sen tilan, joka paikalla nykyisin on. Vaikka Ruokamonniemi ei ole hiekkaista ja hietaista harjumaaperää, saattaa varsinkin jyrkempien rinteiden kasvillisuus kulua ja eroosio muuttaa rantoja, jos esimerkiksi puustoa kaadetaan liian voimallisesti. Ruokamonniemen pohjoispuolella sijaitsevien Mainiosaaren ja Kiirasaaren etelärannat ovat paikoin pitkältä matkalta erodoituneet todennäköisimmin Suolijärvien pitkään jatkuneen säännöstelyn tuloksena.

Puuston peitteisyyden sekä rakennusten maltillinen koko ja korkeus sekä tiestön suunnittelu edesauttavat maiseman säilymistä. Rakennukset sulautuvat paremmin maisemaan erityisesti järveltä katsottaessa, kun rantapuustoa säilytetään sopivasti. Loma-asuntotonteilla rannan puustoa ja pajukkoa voi hallitusti raivata. Tämä saattaa oikein tehtynä kasvattaa maisemallista arvoa (vrt. Pro Agria 2016, s. 31).

KIRJALLISUUS JA LÄHDEVIITTEET

- Geologian tutkimuskeskus 2022: Maankamara: <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>. Viitattu 14.7.2022.
- Hyvärinen, E., Juslen, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U-M. (toim.) 2019: Suomen lajien uhanalaisuus. Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristökeskus. Gamo Oy, Helsinki.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus. Suomen Ympäristö 5/2018. Verkkojulkaisu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4819-4>. Viitattu 14.7.2022.
- Maanmittauslaitos 2022: Paikkatietoaineisto: <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>. Viitattu 14.7.2022.
- Metsäkeskus 2022: Erityisen tärkeät elinympäristöt: <https://www.metsakeskus.fi/fi/avoin-metsa-ja-luontotieto/luontotietoaineistot/erityisen-tarkeat-elinymparistot>. Viitattu 14.7.2022.
- Metsälaki 1093/1996
10 § Monimuotoisuuden säilyttäminen ja erityisen tärkeät elinympäristöt
- Museovirasto 2022: Kulttuuriympäristön palveluikkuna: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx. Viitattu 14.7.2022.
- Mäkelä, K. & Salo, P. 2021: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 47/2021. Suomen ympäristökeskus ja Ympäristöministeriö. Helsinki. Saatavana verkkojulkaisuna <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/337697>. Viitattu 20.7.2022.
- Luonnonsuojelulaki 1096/1996
29 § Suojellut luontotyypit
46 § Uhanalaiset lajit
47 § Lajien esiintymäpaikkojen suojelu
- Pohjolan Voima 2022: Kalat ja vesiluonto. <https://www.pohjolanvoima.fi/vastuullisuus/kalat-ja-vesiluonto/>. Viitattu 20.8.2022.
- ProAgria Etelä-Suomi 2016: Maisema. Opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun.
- Suomen lajitietokeskus 2022: Luonnontieteellisen keskusmuseon ylläpitämä verkkosivusto. www.laji.fi. Viitattu 14.7.2022.
- Suomen ympäristökeskus 2022: Paikkatietoaineistojen latauspalvelu LAPIO. <https://paikkatieto.ymparisto.fi/lapio/latauspalvelu.html>. Viitattu 14.7.2022.
- Vesi.fi -verkkopalvelu 2022: <https://www.vesi.fi/karttapalvelu/?shortlink=781>. Viitattu 26.8.2022.
- Vesilaki 587/2011
2 luku 11 § Eräiden vesiluontotyyppien suojelu
- Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2022 a: Suolijärvien säännöstelyn kehittämisselvitys. Julkaistu 2.7.2019, päivitetty 22.4.2022. [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesien_kaytto/Saannostely/Saannostellyt_jarvet_ja_joet/Suolijarvien_saannostelyn_kehittamisselvitys/Suolijarvien_saannostelyn_kehittamisselv\(50832\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesien_kaytto/Saannostely/Saannostellyt_jarvet_ja_joet/Suolijarvien_saannostelyn_kehittamisselvitys/Suolijarvien_saannostelyn_kehittamisselv(50832)). Viitattu 20.8.2022.

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2022 b: Suolijärvien säännöstely. Julkaistu 13.7.2020, päivitetty 12.8.2021. [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesien_kaytto/Saannostely/Saannostellyt_jarvet_ja_joet/Suolijarvien_saannostely\(50811\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesien_kaytto/Saannostely/Saannostellyt_jarvet_ja_joet/Suolijarvien_saannostely(50811)). Viitattu 26.8.2022.